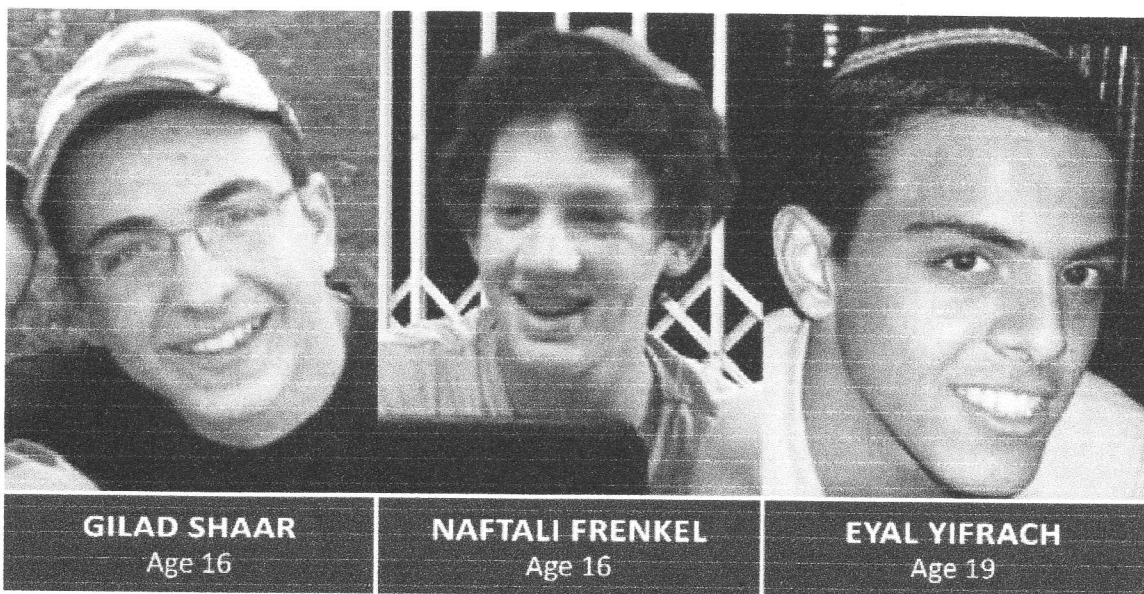

בענין פדיון שבויים

Bring Back Our Boys

June 2014

YESHIVA UNIVERSITY
TORAH MITZION
KOLLEL OF CHICAGO

מסורת המדרש
ויצא אל אחיו תנחומא
כאן ט. ר' אלעזר אומר
ויק"ר לו, ב. ראה להלן
יח. ט. יל"ש כאן קסג.

וַיֵּצֵא אֶל אָחָיו שְׁתֵּי יְצִיאוֹת יֵצֵא אוֹתוֹ צְדִיק וְכֹתֵב
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא זֶה אַחַר זֶה וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשְּׁנִי הָרִי
שְׁתֵּים.

וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם מֵהוּ וַיֵּרָא שְׁהִיהָ רוּאָה בְּסִבְלוֹתָם
וּבּוֹכָה וְאוֹמֵר חָבַל לִי עֲלֵיכֶם מִי יִתֵּן מוֹתֵי עֲלֵיכֶם שְׂאִין
לְךָ מְלֹאכָה קָשָׁה מִמְּלֹאכֶת הַטֵּיט וְהִיָּה נוֹתֵן כְּתִפּוֹ וּמְסִיעַ
לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֵן רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי
אוֹמֵר רָאָה מְשׁוּי גְדוֹל עַל קָטָן וּמְשׁוּי קָטָן עַל גְּדוֹל
וּמְשׁוּי אִישׁ עַל אִשָּׁה וּמְשׁוּי אִשָּׁה עַל אִישׁ וּמְשׁוּי זָקֵן עַל
בָּחוּר וּמְשׁוּי בָּחוּר עַל זָקֵן וְהִיָּה מְנִיחַ דְּרָגוֹן שְׁלוֹ וְהוֹלֵךְ

ל גומלי
א נקבע
ז פרעה

עשרים
בפעים

ומר לך

"ויצא אל אחיו" — לא אמר הכתוב כאן "ויגדל משה, וירא בסבלות אחיו" וכן להלן (פסוק
ז). לא אמר "ויהי ביום השני וירא שני אנשים וגו'", אלא הקדים לומר "ויצא משה", ולאזוה צורך
הוזכר זאת?! אלא ללמד בא כי — שתי יציאות יצא אותו צדיק — מבית מלכותו של פרעה,
לראות בסבלות אחיו אף שמרוב חביבותו לא היה יוצא משם לשום צורך, כנדרש למעלה (כאן, כו),
וכתבן הקב"ה זו אחר זו, שכן מיד אומר שוב הכתוב בפרשה (בפסוק יג): "ויצא ביום השני",
הרי שתיים, ולומר לך שגם זו היתה יציאה רק אל אחיו המעונים, והגם שביציאה הראשונה כבר
הכניס עצמו לסכנה במעשיו למען אחיו, מכל מקום יצא עוד יציאה, ופעל עוד למענם, עד שנתפס
והוצרך לברוח מיד ביום השני מכל גדולתו.

מו לעולם,
— מכאן
שמות היו
שונים (עיי
ם — לא
ן שמה בכל
תוב "בתינה
סנה ובסיני
(פרשים).

"וירא בסבלותם", לא אמר הכתוב "את סבלותם", ככרוב שימושו "ראה" בכתבי הקודש, אלא
אמר "בסבלותם", (יפ"ת), אם כן — מהו — משמעו של — "וירא" — זה, שאתה אומר "וירא
בסבלותם", שהיה רואה — מתבונן ומבין ומרגיש — בסבלותם, ובוכה ואומר: "חבל לי
עליכם" (הערה ולהלן כ, ז. ועוד), "מי יתן מותי עליכם" (ועיי רד"ל), שאין לך מלאכה קשה
ממלאכת — גיבול ומשא ויציקת — הטיט — שהיו ישראל עוסקים בה, "בחומר ובלבנים", כאמור
בפרשה (ועיי לעיל כאן, יא.), והיה נותן כתיפיו ומסייע (ועיי רד"ל), לכל אחד ואחד מהן, וזהו:
"וירא בסבלותם", ראה עצמו נושא בעול סבלותם וצערם (ראה ברז"ו כאן). ועוד — רבי אלעזר בנו
של רבי יוסי הגלילי אומר: "וירא בסבלותם" — "מה ראה" (ויק"ר לו, ב. עיי"ש) — בסבלותם,
ראה — והעריך את כושר כוחם לעומת כובד וקושי סבל משאם שהיתה הסבלות קשה ואינה תואמת
להם לפי כושר כוח סבלם, שהרי המצרים העמיסו עליהם (כדלעיל כאן, יא עיי"ש) — משוי גדול על
— איש — קטן, ומשוי קטן על — איש — גדול, כדי שיצטרך לעמול ולהעביר את משאו
בהליכות רבות (עיי, ועיי הערות), ומשוי — טורח מלאכת — איש, על אשה, ומשוי — טורח
מלאכת — אשה, על איש, כדי ליגע הגוף במלאכה וטורח שאינו למוד בו, ומשוי — טורח
מלאכת — זקן, על בחור, ומשוי — טורח מלאכת — בחור, על זקן, כדי ליגע הגוף בטורח
שאינו יכול לו, והיה מניח — משה — דרגון — ליווי משמר מלכות — שלו, שהיה מלווהו

פרש באיזו
יין, כאמור
מורה כאן,
(וכן אתה
זרים: כן
זות), שגדל
"ל).

שמו ואמר
יו"כ כאן, ט.),
דול מופלג
ת" (בכורות
בר הודיענו
שגם בימי
(.

וַיַּגְדֵּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל-אָחִיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרֵי מִכָּה אִישׁ-
יב עֲבָרֵי מֵאָחִיו: וַיִּפֶן כַּה וְכַה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיֵּךְ אֶת-הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֶנּוּ
יג בַּחֹל: וַיֵּצֵא בַיּוֹם הַשְּׁנַי וְהֵנָּה שְׁנַי-אֲנָשִׁים עֲבָרִים נֹצִים וַיֹּאמֶר לַרְשָׁע לָמָּה
 וּמָחָא ית מצרָא, וְטַמְרִיה בְּחֵלָא: יג. וַנִּפֶק בְּיוֹמָא תַנְנָא, וְהָא. תַרְיִן גּוֹבְרִין יְהוּדָאִין נֶצְן, וַאֲמַר לְחִיבָא, לָמָּא

רס"ג (יב) כה וכה, ימין ושמאל. ויך את המצרי, ויך את המצרי וימת¹⁴.
 (יג) ויאמר לרשע, לרשע מהם.
 14 כלומר שלא נתכוון משה להרוג את המצרי אלא רק להלקותו, וללא כוונה מת תחת ידו. וכתב רבנו בפירושו למשלי יז, יט כי המצה פעמים יצא ממנה מה שאינך רוצה. כמו שרצה משה רבנו להכות את האיש המצרי על שהכה את היהודי, והכהו ומת. שכן נאמר ויך את המצרי.
רשב"ם (יא) מכה, שמא הכהו ולא הרגו.
רמב"ן (יא-יב) ויגדל משה ויצא אל אחיו, שגדל והיה לאיש כי מתחלה אמר ויגדל הילד (פסוק י), שגדל עד שלא היה צריך לגמלה אותו⁵⁹, ואז הביאתהו לבת פרעה ויהי לה לבן כי לפני מלכים יתיצב⁶⁰, ואחרי כן גדל ויהיה לאיש דעת. וטעם ויצא אל אחיו, כי הגידו לו אשר הוא יהודי והיה חפץ לראותם בעבור שהם אחיו והנה נסתכל בסבלותם ועמלם ולא יכול לסבול ולכן הרג המצרי המכה הנלחץ⁶¹.
 59 בכסף מוזק מעיר שציל: לינק וגמלה אותו. ובכ"י כלפינו. 60 משלי כב, כט, וכן בתחומא כובר (וארא, ה). מה כתיב ויגדל הילד, ויגדל משה שני פעמים, למעלה בקומה, למטה בגדולה, מה היתה גדולה, שיצא אל אחיו. 61 את העברי הנלחץ.
 (יג) שני אנשים עברים, דתן ואבירם⁶¹, הם שהותירו מן המן. נצים, מריבים. למה תכה, אע"פ שלא הכהו נקרא רשע בהרמת יד⁶², רעך, רשע כמותך⁶³.

55 תנ"כ וירא יג, ושם ר' יהודה סתם, י"ג ברש"י: בר' אלעזר. 56 כע"ז בשמ"ר א. כז. 57 [תנחומא ט]. 58 נזכר בויקרא כד, יא. 59 אורחא דמילתא נקט שדרך לפנות כה וכה לראות כי אין איש (גור אריה). 60 שמ"ר א. כט. 61 נדרים סד, ב. תנחומא י, 62 סנהדרין נח, ב. 63 [תנחומא י].

ראב"ע (יא) ויצא אל אחיו, המצרים⁵⁸, כי בארמון המלך היה⁵⁹, וטעם מאחיו, אחר הזכיר עבריו⁶⁰ ממשפחתו⁶¹, כמו אנשים אחים (ברא' יג ה)⁶².
 (יג) נצים, שם התאר מבנין נפעל, והשלם ננצים⁶³, כמו נראים. לרשע, העושה חמס.

58 כנראה צ"ל: העברים. 59 ולכן אמר: ויצא 60 לאחר שהזכיר איש עברי בא לואי נספך: מאחיו. 61 פירוש מאחיו כאן הוא ממשפחתו, לפיכך קדם לו איש עברי. 62 לא אחים ממש אלא קרובים. 63 הרגש בצד"ק הוא במקום הניין החסרה.

ראב"ע (יא) ויצא אל אחיו, המצרים⁵⁸, כי בארמון המלך היה⁵⁹, וטעם מאחיו, אחר הזכיר עבריו⁶⁰ ממשפחתו⁶¹, כמו אנשים אחים (ברא' יג ה)⁶².
 (יג) נצים, שם התאר מבנין נפעל, והשלם ננצים⁶³, כמו נראים. לרשע, העושה חמס.

כבכל (ורמז נב, יא). 38 לדרש יש איזה סוד שהביא את הדרשן לומר מה שאמר, ויש להבין אותו ולהבחין בין הפשט לבין הדרש. 39 מגילה יג, א. 40 פירוש, שלא כלב בעצמו נשא את בתיה בת פרעה, אלא בני בניו נשאו את בני בניה. 41 מורד, שם הנדרף לבוגד בממונה עליו. 42 שהמורד ברע נקרא מורד במובן הרגיל. 43 בעל אהל יוסף: והגאונים הוא רבינו האי גאון ז"ל, אשר אמר בפ"ו במסכת חגיגה שלו בזה הלשון: דעו כי דברי אגדה לא כמשמעה הם, אלא כל אחד ואחד דורש מה שעולה על לבו בגין אפשרה, ולא דברי חתון, פירוש אין סומכין עליהם, גם בשאלות ותשובות שלו פירשו כמו זה, ואמר ר' אברהם א"ע כי אין להקשות עליו, ואין ללמוד ממנו איזה קושיא להשיב על דברי הפשט, וזה כעבור כי לא נדע על איזה דרך אמת הוא. 44 רש"י לפסוק יד. 45 מן צנה.

רס"ג (יב) כה וכה, ימין ושמאל. ויך את המצרי, ויך את המצרי וימת¹⁴.
 (יג) ויאמר לרשע, לרשע מהם.
 14 כלומר שלא נתכוון משה להרוג את המצרי אלא רק להלקותו, וללא כוונה מת תחת ידו. וכתב רבנו בפירושו למשלי יז, יט כי המצה פעמים יצא ממנה מה שאינך רוצה. כמו שרצה משה רבנו להכות את האיש המצרי על שהכה את היהודי, והכהו ומת. שכן נאמר ויך את המצרי.
רשב"ם (יא) מכה, שמא הכהו ולא הרגו.
רמב"ן (יא-יב) ויגדל משה ויצא אל אחיו, שגדל והיה לאיש כי מתחלה אמר ויגדל הילד (פסוק י), שגדל עד שלא היה צריך לגמלה אותו⁵⁹, ואז הביאתהו לבת פרעה ויהי לה לבן כי לפני מלכים יתיצב⁶⁰, ואחרי כן גדל ויהיה לאיש דעת. וטעם ויצא אל אחיו, כי הגידו לו אשר הוא יהודי והיה חפץ לראותם בעבור שהם אחיו והנה נסתכל בסבלותם ועמלם ולא יכול לסבול ולכן הרג המצרי המכה הנלחץ⁶¹.
 59 בכסף מוזק מעיר שציל: לינק וגמלה אותו. ובכ"י כלפינו. 60 משלי כב, כט, וכן בתחומא כובר (וארא, ה). מה כתיב ויגדל הילד, ויגדל משה שני פעמים, למעלה בקומה, למטה בגדולה, מה היתה גדולה, שיצא אל אחיו. 61 את העברי הנלחץ.
חזקוני (יב) ויך את המצרי, מצא בו חטא משפט מות לבן נח שהיה מאנס את אשתו של זה, דכתיב: ודבק באשתו (בראשית ב כד), ולא באשת חבירו⁶³, ולא היה צריך התראה כדנפקא לן⁶⁴ מהנך מת על האשה (בראשית כ ג) וגו'. ויטמנהו בחול, שהיה שם לצורך הבניין.
 63 [סנהדרין נח א]. 64 [ב"ר נב ה].

ספורנו (יא) וירא בסבלותם, נתן לבו לראות בעוני אחיו, וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו, ומצד האחות התעורר להנקם.
 (יג) ויאמר לרשע, מפני היות כל אחד מהם אחיו לא התעורר להנקם, אבל הוכיח במישור.

ראב"ע (יא) ויצא אל אחיו, המצרים⁵⁸, כי בארמון המלך היה⁵⁹, וטעם מאחיו, אחר הזכיר עבריו⁶⁰ ממשפחתו⁶¹, כמו אנשים אחים (ברא' יג ה)⁶².
 (יג) נצים, שם התאר מבנין נפעל, והשלם ננצים⁶³, כמו נראים. לרשע, העושה חמס.

שלשה³⁴, גם בספר דניאל³⁵ פרשתו, כי יהואחז איננו יהואחז ואף כי צדקיהו³⁶, כי לא יתכן שימות בשני מקומות³⁷, רק דרך הדרש שמענה, ואתה דע לך הסוד³⁸, ובדרש³⁹ אשר לקח מרד שהוא כלב בן יפונה שמרד בעצת המרגלים, גם זה תימה, אם איננו על דרך סוד, שהכתוב אומר שזה מרד הוא מבני בניו של כלב⁴⁰, ועוד, יקרא כלב בשם גנאי⁴¹, כי המרגלים הם היו המורדים, שלא דברו אמת, ומי שהלך על דרך הישרה לא יקרא מורד, ואילו

34 בשפה ברורה הוא כותב: ואמר בעל סדר עולם (פרק ל) כי כורש הוא דרוש הוא ארתחשסת... כי כל איש דעת יבין שג' מלכים היו, נמצא בעל ס"ע על מה יסמוך, והוא מלך פרס, והכתוב אמר כן בעבור כי דרוש מדי היה ומלכותו היתה לבדה כאשר פירשתי בספרי (דניאל ו, א; ט, א; יא, ב). 35 דניאל א, א. 36 דהיי"ג, טו: ובני יאשיהו הבכור יוחנן, השני יהויקים, השלישי צדקיהו, הרביעי שלום, וא"ר יוחנן הוא שלום הוא צדקיהו הוא יוחנן הוא יהואחז. לעולם יהויקים קשיש, ומאי בכור, בכור למלכות (הוריות יא, ב; כריתות ה, ב). בשפה ברורה הוא אומר: כי יוחנן בכור במלכות, ואמרו כי הוא יהואחז, והעצמו לומר ככה בעבור שבגדול שיש בחשבון, וע"ד הפשט שיוחנן לא מלך, רק שלום הקטן הוא שמלך במות יאשיהו, והוא יהואחז. 37 אין לזהות את יהואחז עם צדקיהו, כי יהואחז מת במצרים (מ"ב כג, לד), ואילו צדקיהו מת

5

hand, the wholesale slaughter at the time of the conquest had achieved the result intended.¹ Our writer says that the Crusaders killed *all* the Muslims and Jews, although he himself refers to different groups of surviving captives; he, like everybody else, was deeply impressed by the reports about the murder of the civil population. On the other hand, after Jerusalem had changed its lords several times in the course of a single generation—the Fatimids had conquered it less than one year before the Crusaders—it was only natural that everybody should have expected that the city would soon be wrested again from the Crusaders' hands. We see here again the efficient Fatimid propaganda machine at work, which, in order to disarm the indignation of the people about the loss of Jerusalem, was spreading, from time to time, the rumour that the Sultan was setting out with his troops against the Franks. On the whole, one clearly perceives that at this early period it was by no means realised that the Franks had come to stay for such a long period.

Again the writer's report about the plague and the other diseases which wasted Alexandria during four successive years (1095-1098) and destroyed its wealth and a great part of its population, is not without historical interest. The plague broke out again early in 1100 and affected also the Crusaders.² It may be, indeed, worth while to investigate whether Egypt was not weakened by these epidemics during the years preceding the arrival of the Franks so that she became unable to put up an effective resistance.

Having reviewed the contents of these new documents concerning the capture of Jerusalem by the Crusaders, we are now in a position to answer the question put at the beginning of this article, *i.e.*, why the fall of the Holy City, unlike the happenings in Western and Southern Germany in the year 1096, found no literary expression in Jewish sources. The victory of the Franks was, apparently, regarded by the local population as an event of only passing importance.³ It meant disaster for the inhabitants of Jerusalem, but there was no opportunity for heroic sacrifice and "Sanctification of the Name (of God)," as was the case in Germany. It was a case for charity and relief work, not for heroism. Heroism may give rise to literary expression, relief work breeds reports. Indeed, the report of the elders of Ascalon, discussed above, with its decent and warmhearted account of the relief work

¹ It is Gausser's theory that the extermination of the civilian population was due to military considerations. The elders of Ascalon in their letter, l. 11, ascribe the cruel killing of the captives to sheer lust of murder.

² The detail, at the end of the letter, that "he who hiccups does not live" is found also in the Crusaders' descriptions of the epidemic (whose exact medical character will possibly never be known). As I understand from Dr. S. MUNTNER, this detail of medical knowledge was already a commonplace at Hippocrates' time and thus passed through Saracene mediation to the West.

³ This is reflected also in the Muslim sources which are amazingly reticent with regard to details about the fall of Jerusalem.

Cairo Geniza, Summer of 1100
from Egypt

done, is, so far, the most eloquent response of Oriental Jewry to the challenge of the fall of Jerusalem in 1099, which has come down to us.

* * *

The original text of the documents which are given here in English translation is published, together with a detailed philological commentary, in Zion, Vol. XVII.

I take this opportunity to extend my sincerest thanks to the Librarians of the Cambridge University Library and of the Bodleian Library in Oxford for their kindness in allowing me to examine and publish these documents. I am also indebted to Professor D. H. Baneth for the important comment he has made on the Arabic of the text, and likewise to Professor S. Halkin and Mr. H. Blank for revising the English translations.

DOCUMENT No. 1

[Cambridge University Library MS. Hebr. T-S 20.113. Proper names are printed in italics.]

(Recto)

(1) We thank the Most High who gave us the opportunity of fulfilling this pious deed, and granted to you to take a (2) share in it with us. We spent the money for the ransom of some of the captives, after due consideration (3) of the instructions contained in your letter, that is, we send what was available to those who [had already been ransomed(?)].

(4) We did not fail to reply to what you had written us, (5) and indeed we answered, but we were seeking a man who would bring our reply to you. Afterwards it happened that these illnesses came upon us; (6) plague, pestilence, and leprosy, which filled our minds with anxiety, that (7) we ourselves or some of our relatives might be stricken with disease. A man whom we trust went from here and must have explained to you (8) the position with respect to the sums you had sent: that they reached us safely and that they were spent in the manner indicated [in your letter].

(9) News still reaches us that among those who were redeemed from the *Franks* and remained (10) in *Ascalon* some are in danger of dying of want. Others remained in captivity, and yet others were killed (11) before the eyes of the rest, who themselves were killed afterwards with all manner of tortures; [for the enemy murdered them] in order to give vent to his anger on them. (12) We did not hear of a single man of Israel who was in such plight without exerting ourselves to do all that (13) was in our power to save him.

The Most High has granted opportunities of relief and deliverance to individual fugitives, (14) of which the first and most perfect instance—after the compassion of Heaven—has been the presence in *Ascalon* of the honourable shaykh 'Abu' l-Fadl Sahl (15) son of *Yusha' son of Shay'a* (may God preserve him), an agent of the Sultan (may God bestow glory upon his victories), (16) whose influence is great in *Alexandria* where his word is very much heeded. He arranged matters wisely and took great pain in securing the ransom ; (17) but it would require a lengthy discourse to explain how he did it. But he could only ransom some of the people and had to leave the others. In the end, (18) all those who could be ransomed from them [the Franks] were liberated, and only a few whom they kept remained in their hands, including (19) a boy of about eight years of age, and a man, known as [?] the son of (20) the *Tustari's wife*. It is reported that the Franks urged the latter to embrace the Christian faith of his own free will (21) and promised to treat him well, but he told them, how could he become a Christian priest and be left in peace by them [the Jews], who had disbursed (22) on his behalf a great sum. Until this day these captives remain in their [Franks] hands ; as well as those who were taken to *Antioch*, but these are few ; (23) and not counting those who abjured their faith because they lost patience as it was not possible to ransom them, and because they despaired of being permitted to go free.

(24) We were not informed, praise be to the Most High, that the accursed ones who are called '*Ashkenazim* (Germans) violated (25) or raped women, as did the others.

Now, among those who have reached safety (26) are some who escaped on the second and third days following the battle and left with the governor who was granted safe conduct ; (27) and others who, after having being caught by the *Franks*, remained in their hands for some time and escaped in the end ; these are but few. (28) The majority consists of those who were ransomed. To our sorrow, some of them ended their lives under all kind of suffering and affliction. (29) The privations which they had to endure caused some of them to leave for this country (30) without food or protection against the cold, and they died on the way. (31) Others in a similar way perished at sea ; and yet others, after having arrived here safely, became exposed to a "change of air" ; they came at the height of the plague, and a number of them died. We had, at the time, reported the arrival (33) of each group.

And when the aforementioned honoured shaykh arrived, he brought a group (34) of them, *i.e.*, the bulk of those who had reached *Ascalon* ; he spent the Sabbath and celebrated Passover with them (35) on the way in the manner as is required by such circumstances. He contracted a private loan for the sum (36) that he had to pay the camel drivers and for their maintenance on the way,

as well as the caravan guards and for other expenses, after (37) having already spent other sums of money, which he did not charge to the community. All this is in addition to the money that (38) was borrowed and spent in order to buy back two hundred and thirty volumes, a hundred codices (39) and eight Torah Scrolls. All these are communal property and are now in *Ascalon* (40).

The community, after having disbursed about five hundred dinars for the actual ransom of the individuals (40 interlinear), for maintenance of some of them and for the ransom, as mentioned above, of the sacred books (41) remained indebted for the sum of two hundred dinars. This is in addition to what has been spent (42) on behalf of those who have been arriving from the beginning until now, on water and other drinks, medical treatment, (43) maintenance and, in so far as possible, clothing. If it could be calculated how much this has cost over such a long period, (44) the sum would indeed be great.

Had the accepted practice been followed, that is, of selling three Jewish captives (in the margin) (45) for a hundred [dinars], the whole available sum would have been spent (46) for the ransom of only a few. However, the grace of the Lord, may His name be exalted, (47) and His ever-ready mercy, has been bestowed upon these wretched people, (48) the oppressed, the captives, the poor and indigent, (49) who may, indeed, groan, lament, and cry out (50) as it is written [Ps. xlii, 12-13] : "Thou hast given us like sheep appointed for meat, and hast scattered us among the heathen. (51) Thou sellest Thy people for nought and dost not increase Thy wealth by their price." (52) And we ourselves may say [Is. i, 9] : "Except the Lord of Hosts had left unto us (53) a very small remnant, we should have been as Sodom, and we should have been like unto Gomorrah." (54) We declare that all the silver which we have weighed [*i.e.*, the money we have spent] in this catastrophe, from the beginning (55) until now is but light and insignificant in relation to its magnitude (56) and the greatness of the sorrow it has entailed.

(57) Some adduce as an excuse the impoverishment of (58) this class of financial magnates and property holders (59) . . . and (?) the harshness of the winter season (60) . . . and . . . enfeebled it.

(Verso)

(1) We could not refrain ourselves from reporting what we know and the outcome of what we have done in this juncture, (2) for we are convinced that you, just like ourselves, regret and mourn for those who have died (3) and strive for the preservation of those who are alive ; especially since your determination to distinguish yourselves was clearly shown (4) and the loftiness of your aspiration and generosity became apparent. You were the first and the most

consistent (5) in the fulfilment of this "good deed" which you were granted to perform, and which gained for you great superiority over the other communities (6) as well as much honour. Thus, you may be, indeed, compared with that class of people to whom it was assigned to perform generous deeds (7) and to strive to do praiseworthy acts, as it is written [Deut. xxxiii, 21]: "And he came with the heads of the people, he executed the justice of the Lord, and his judgments (8) with Israel."

We have already indicated that we remained in debt of over two hundred dinars, apart from the moneys that are (9) required for the maintenance of the captives who remained in *Ascalon*—they number more than twenty (10) persons—for their transfer and other needs until they arrive here. (11) Among those who are in *Ascalon* is the honoured elder *'Abi al-Khair Mubarak* the son of (12) the teacher *Hiba b. Nisan* (may God protect him for a long time). It is well known how much he is revered, wise, (13) God-fearing, and endowed with high virtues; he is bound by an old vow not to benefit in anything from charity (14) together with the whole of the community, but only from what is explicitly destined for him by name. [He should be enabled] (15) to come here, after [you] our Lords, elders and masters—may God preserve your happiness—(16) have graciously offered us the sum needed for cancelling the debt incurred for the ransom of our and your brethren. Gird now your loins together with us (17) in this matter, and it will be accounted for you as a mark of merit in the future, as it has been in the past . . . (18) the generous deed which you began, by helping us to lighten our burden and by assisting us (19) with your generosity in order to put us back on our feet, for we have no one in this country to whom we could write (20) as we are writing to you. It is proper that we should turn to you and cause you some disturbance. (21) The main tenor of this letter ought to be read out to your [entire] community, after you have announced that (22) everyone must attend [the meeting]. For the benefit will [thus] be complete and general, both to those who pay and to those who receive payment. (23) For it is unlikely that there should lack among the public those who had made a vow, or those who had undertaken an obligation to perform "holy deeds" which have not yet been determined; such should, then, be invited (24) to contribute as much as may be seen fitting. Or there may be those who had previously intended to make contribution to charity, or others may wish (25) to make a specific contribution to one cause rather than to another. In this manner you will achieve your purpose, and deal with us (26) in your accustomed generosity and excellent manner . . . (27) . . . and you will deserve, through this charitable act, to acquire "both worlds." (28) Only rarely does such a juncture present itself, in which "commerce" is beneficial and "business"*

*i.e. The heavenly reward for contributions to charity.

entirely profitable. We do not call your attention to (29) such a matter in order to remind you of the duty of doing it, but . . . (30) your own lofty [virtues] are the strongest urger and reminder.

We dispatched a messenger to you and what (31) he will tell you about the details of this misfortune exempts us from discoursing on it at a greater length. We (32) beg of you, may God preserve you in long life, to deal with him kindly until he returns; and concerning that which (33) God may cause him [to collect] amongst you—may God preserve you—if you could write out for him a bill of exchange (34), it would make things easier for him, since he is but a messenger, and speed up his return. If this cannot be done, arrange that an exact statement (35) of how much has been collected be made, and have your letter sent through him [the messenger] and mention the sum in it. The God of Israel, etc. . . .

(There follow nine lines with complimentary phrases in Hebrew.)

(In the margin)

(1) The writer of the above, the pained, sorrowful, and grieving *Yesh'a'ya ha-Kohen b. Maṣliḥ the Enlightened* (2) sends respectful greetings to all the gentlemen, and begs them to accept his apology. (3) They are not unaware of what he has gone through from the time he took leave of them until this day.

(To the left of preceding lines)

(1) *David b. R. Shelomo b. R.* . . . (2) sends his greeting to your excellencies (3) and begs you to note . . . (4) *al-Faḥl Abu.* . . .

(To the right of the first signature, in Arabic characters)

(1) *Hanina b. Mansur b. 'Ubayd (peace be on him)* reserves for the venerable lords and masters, may God preserve their excellencies, (2) the best greeting and most excellent salutation and attention; expresses his longing for them and begs them to take note of the contents of this letter. Peace.

DOCUMENT No. 2

[Bodleian Library, Oxford, Heb. MS. b11 (Catalogue, No. 2874) fol. 7. The Hebrew or Aramaic words and phrases of the original are printed here in italics.]

In Your name, You Merciful.

(2) If I attempted to describe my longing for you, my Lord, my brother and cousin, (3)—may God prolong your days and make permanent your honour, success, happiness, health, (4) and welfare; and [. . .] subdue your enemies—all the paper in the world would not suffice. My longing will but increase (5) and double, just as the days will grow and double. *May the Creator of the World* presently (6) make us meet together in joy when I return under His

8

פנקס המדינה

או

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ה

פנקס ועד הקהלות הראשיות במדינת ליטא

קובץ תקנות ופסקים משנת שפ"ג עד שנת תקכ"א

נדפס מכתב"יד הנמצא בהורודנא. עם מלואים ושנויי
נוסחאות על פי העתקות הפנקס בבריסק ובווילנא

צרוך בצרוף מבוא והערות

ע"י

שמעון דובנוב

"עינות" ברלין תרפ"ה

ועד סעלין אדר תש"ו לפ"ק.

תקב. מאחר שענינינו רואות את גודל ביטול תורה מתינוקת של בית רבן. בגרם הדפסה [הדפסת] גמרות קונטרסי' שהמדפיס מושך ידו מלהדפיסם מחמת שמונעים מלקנות מהם. ובוה מגיע להמדפיס היזק רב. לזאת שמנו לב איך ומה לתקן המעוות. עלה המוסכם: שכל קהלה ראש ב"ד יטילו על כל קהלות וישובי' שלהם כמה גמרות יהיו מחוייבי' לקנות. ויכופו הקהלות וישובי' בכל מיני כפיות שיקיימו כפי אשר יושת עליהם מפי האלופי' ר"מ ראש ב"ד שלהם יצ"ו על כל קהלה וישוב לפי הצורך ע"פ אומד דעתם, למען יגדיל תורה ויאדיר.

תקג. בראותינו בצרות אחינו ב"י הגתונים בצרה [ובשבי' עם ה' אלה מארצם יצאו נדרו הלכו בשבי ובגולה אחר גולה רבו כמו רבו עד אין מספר לשעבר, ועכשיו ביותר קהלות קדושו' [מארץ רוס] א' אשר לחרב [לחרב ואשר לשבי לשבי' א]. קשה מכולם איתניהו בגוה באו בשבי אל ארץ נכרי' מפוזרים [ומפורדי' בין העמים האכזרים, אשר לזאת כדאי להתחנן [להתאונן] על צערם ובצרתם צר לנו מאוד. ואמרנו יש תקוה ואל שדי יתן אותם לרחמים לפני שוביהם להעמידם על הפדיון דמי כופר נפשם. ע"כ אמרנו עת לעשות לה' לפסוק צדקות במדינת ליטא ע"פ נדבות קובץ על יד ירבה אחת אל אחת למצוא אל החשבון. כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול לצורך נפש אביונים בעזרת האל שוכן מעונים. עלתה הסכמתנו על משך של שנים רצופי' מר"ח ניסן ה'בע"ל לעשות נדבות בכל קהלות וישובי' בכל בתי כנסיות אחת לשלשים יום דהיינו תמיד שבת שלפני ר"ח. גם לסבב מבית לבית פעם א' בשבוע לגבות מאת כל איש אשר ידבנו לבו. ובכל קהלה וישוב מחוייבי' למנות שני [שם] גבאי' מיוחדי' אנשים חשובים והגונים לזה אשר כל כסף הבא בנדבה ינתן לידם. ותוקף גזרותינו ואזהרתנו עליהם שלא יעלה על לבכם לשלח יד חלילה בנדבת ממון הג"ל הבא לידם אם רב אם מעט לצורך שום עסק מצרכי [מצרכי] הקהלה בשום אופן. גם שלא להלוות מזה לשום אדם יהי' מי שיהי' על שום ש"ח אף שיהי' בטוח ביותר רק דוקא על משכנות כסף וזהב שיהי' שוויים בשופי בלי שום פקפוק סך [ההלוואה ועוד חצי סך עכ"פ. למען אשר בהגיע תור וזמן עת הצורך שעת הכושר לפדות נפשות הנאנחים והנאנקים יהי' [ה] מעות מוכן ומזומן לכך בלי איחור ועיכוב. וכל קהלות וישובי' מחוייבי' לשלח ליד הגבאי' [ה]מיוחדים לזה תמיד בכל רביעי' שנה להיות בידם למשמרת; ותמיד יהי' עיני אלופי' ראשי הקהלה יצ"ו פקוחו' להשגיח בעוצם השגחה פרטיות לחקור היטב, מתי שיגיע עת וזמן שעת הכושר להתאמץ בדבר מצוה פ"ש [פדיון שבויים]. וה' יגמור בעדינו לטובה, ואל שדי יאמר לצרת ישראל די ויריק ברכה עד בלי די, והי' מעשה הצדקה שלום השקט בבטח [ובטח] עד עולם.

(א) החורבן ברייסין (מוהליב, וויסבסק) ובקצת מדינת ליטא בשנות תי"ד - תש"ו, בזמן מלחמת המוסקנים עם סולין.

שט"ז, צויין רק שמדובר ב"פסקי הלכות שקבל מרבו הר"מ מרוטנבורג והנהגותיו" (בית עקד ספרים, אות ת' סי' 2060) ואילו הידיעה שהדברים נאמרו בבית הסוהר מקורה בתוספת בכתב יד בסוף הספר בטופס שהיה בידי המבי"ט, כמובא בשו"ת המבי"ט, ח"א סי' רצ ומשם לס' שם הגדולים, ח"א אות ש', אות שמשון ב"ר צדוק. מהרש"ל מביא בים של שלמה, יבמות פרק ד, סי' יח תקנה ותיקה של קהילות שו"ם וציין שמהר"ם חיזק את תקנת הקרמונים וחתם עליה בבית המעצר. מהרש"ל העתיק את התקנה עם החתימה הנוספת של מהר"ם בבית המעצר והוסיף וז"ל "תוכן התקנה מצאתי בס' ישן וברור לנו כל היכא שחתם בסיגנון זה 'הנשכח מכל טובה' היה בתפיסה במגדל אנסיזהיים לסוף ימיו וקבל שלא יצא ממנה".

להלן ליקוט מפירושו, תשובותיו ודברי תלמידיו, שיש בהם רמז לתקופת מעצרו. לא הבאנו תשובות ופירושים שאין ודאות שהם נכתבו בתקופת המעצר, כמו בקשת מהר"ם מהרא"ש שיתפלל עבורו בהיותו חולה, וז"ל "ותעתיר בעדי, מובטחני בתפלתך זכה שתעשה פירות ופירי פירות" (שו"ת מהר"ם, מהדורת ברלין, תרנ"א, סי' קער), שהרי יתכן שבקשה זו לא נכתבה בתקופת המעצר. גם לא ברור אם תשובתו של מהר"ם בענין היתר השמעת קול שאינה של שיר בשבת (הגהות מיימוניות, הל' שבת, פרק כג, הל' ד) נכתבה בתקופת המעצר. מהר"ם חתם "העני מאיר ב"ר ברוך זלה"ה" ובמלה "עני" יש קצת רמז לתקופת המעצר. וכן בתשובות מהר"ם, מהדורת י"ז כהנא, ח"א סי' צא, צג.

אין כוונת הליקוט לפרט את הדברים הנידונים ועל המעיין לעיין במקורות. שמות בתי המעצר מובאים להלן בצורה אחידה.

מוצר החכמה

דברי מהר"ם ותלמידיו

ופי' זרעים וטהרות שלי לכשאצא לשלום אטרח ברצון שיהיו מועתקים לך. ובתפיסתי את בוראי לא שכחתי ובתורתו ויראתו דבקתי, והמתנדבים יחזו את ה' בנועם וכתם פז לא יועם תושקט אתה וביתך בכל פעם, כנפש סר למשמעתך העני הנשכח מכל טובה אסקופה הנדרסת הנקרא בשכבר מאיר ב"ר ברוך זלה"ה.

שר"ת מהר"ם מרוטנבורג, מהדורת לבוב. סי' קנא

אלו הדברים סבנתי והוספתי בפרק מגדל העומד באויר במגדל אינזיסהיים בהיותי תפוס שמה, מלבד מה שכתבתי עליו בהיותי בביתי, שבח והלל לא־להי תהלתי אשר לא הסיר תפלתי וחסרו מאתי, ובמחשכים היה לי דברו נר לרגלי ואור לנתיבתי, ולא עזבני ואל יטשני כל ימי היותי, ואף כי אחרי מותי.

מהר"ם מרוטנבורג: אהלות. סוף פרק ד

ברוך גומל חסדים טובים, מאיר לעבדו וסייעני במגדל אינזיסהיים לפרש פרק

כוורת.

מהר"ם מרוטנבורג: אהלות. סוף פרק ט

עד כאן הוספתי במס' אהלות כשהייתי תפוש במגדל אינויסהיים. ומכאן ואילך
חידושי מסכת נגעים ומה שלא ביארתי יפה כל הצורך תמצא מבוואר כאן.
מהר"ם מרוסנבורג: אהלות פרק טו, סוף משנה א

חופש בחירה

כל אדם ראוי להיות צדיק כמשה רבנו או רשע כירבעם או חכם או סכל וכו'
(רמב"ם, הלכות תשובה, פרק ה, הלכה ב).
תימה דבפירוש אמר פ' כל היד שמלאך הממונה על הריון לילה שמו נוטל את
הטיפה כו' עד גבור או חלש או טפש או חכם כו', הרי בפירוש משמע שגם דבר זה בידי
שמים... ובמגדל אינויסהיים תירץ לי רבינו דפירוש לאחוז בחכמה או בסכלות ומה
שבפ' כל היד היינו לעשות לו לב חכם או טפש, ע"כ.
הגהות מיימוניות, הל' תשובה, פרק ה, הל' ב

סוף זמן קריאת שמע למי שעבר ואיחר

מחילת 1234567

...וכן הסכים מורי לכל דברים אלה במגדל אינויסהיים.

הגהות מיימוניות, הל' קריאת שמע, פרק א, הל' יא

קריאת "כהנים" לפני נשיאת כפיים

ר"ת היה קורא תגר על המנהג הזה שש"ץ קורא כהנים... במגדל אינויסהיים הורה
מורי רבינו לדברי ואמר לי שחזר בו מן המנהג ההוא וכן כתב ר"פ שכתב רבינו טעם
שאינ לאומרו.

הגהות מיימוניות, הלכות תפלה, פרק יד, הל' ח

אוצר החכמה

מדורה שגוי עשה בשבת

וזכורני כשהייתי אצל מורי במגדל ווסרבורג שבע"ש עשינו מדורה להתחמם כנגדה
בלילה וכשישבנו עד כמעט היתה כלה באו העברים ועשאוה גדולה ואמרו בפירוש
שעשאוה לנו לנחת רוח וישבנו מורינוי ואנחנו אצלה ושמתנו בדבר.

הגהות מיימוניות, הלכות שבת, פרק ו, סי' ו [וראה להלן: נספח ב]

אין לקבוע מתכת בחגורה לנוי בשבת

תשובת מהר"ם: ...ודאי דאסור כדפרישית ואע"פ ששמעתי שיש בני אדם נוהגים
בדבר היתר לא נודע לי מאין הרגלם... ע"כ. ושוב קבע תשובה זו במגדל אינויסהיים
בחידושו.

הגהות מיימוניות, הלכות שבת, פרק יס, סי' ד

3 עפ"י כת"י ששון, ראה ר' מאיר ב"ר ברוך מרוסנבורג, תשובות פסקים ומנהגים, מהדורת י"ז
כהנא, מוסד הרב קוק, ח"א עמ' רסו סי' רלח, הערה 5. כעין זה נוסח הט"ז, אר"ח סי' רע"ו ס"ק ב.
בהגהות מיימוניות, הל' שבת פ"ו, הל' ו הלשון קצת מגומגם, גם במהדורת ר' שבתי פרנקל.

War and Peace in Jewish Tradition

From the biblical world to the present

Edited by
Yigal Levin and Amnon Shapira

ROUTLEDGE

1 The freeing of captives in the Ancient Near East and in the Bible

David Elgavish

The Bible's attitude toward military or civilian action undertaken to free captives can be deduced primarily from two campaigns: Abram's fight against the four kings to free his nephew Lot (Genesis 14); and David's attack on the Amalekites to free the wives and children of himself and his men who had been taken from Ziklag (1 Samuel 30). In neither case were the Israelite king or the sovereign Israelite state involved; rather these are stories about individuals or militias interested in freeing members of their own families. This is even more apparent in the legal sections of the Bible. No biblical law explicitly determines that someone must act to free a captive. Such an attitude contrasts with the extensive coverage in later Jewish tradition of the obligation to ransom captives.¹ In order to assess the extent, and even the very existence, of the conception of the freeing of captives in the Bible more accurately and whether it concerned military action or other means, we will first consider some of the Ancient Near Eastern sources that deal

with this issue.

1. Freeing captives in the Ancient Near East

Clear and significant evidence regarding the freeing of captives has been found in Hittite sources. Some of the factors that contributed to the development of the problem around the area surrounding Hatti can be found in “The Deeds of Šuppiluliuma” king of Hatti and in the annals of his son Muršili II. Following a victory, the Hittites usually burned their enemies’ cities, combatants were killed and survivors and any of the population who did not escape were taken into captivity along with the booty.²

Even when attacking an enemy who had previously taken captives, the freeing of those captives did not seem to be of primary importance. The emphasis is rather that of victory over an enemy who had offended the victor. King Tukulti-Ninurta I of Assyria (1243–1207 BCE) wrote as follows:

Five fortified cities of the land Katmuḫu, rebellious capitals, which, during a deceitful peace, had dragged off my people (and) plundered my land, I conquered in the fullness of time. Like an earthquake I shook their shrines. I carried off captives (and) property (and) brought (them) to my city, Aššur.³

Despite the claim that Assyrian citizens were captured and the king of Assyria went to war, there is no evidence that the captives were freed. Apparently an individual was not considered important unless he was a defector who knew sensitive information and whose defection harmed his former ruler. The Hittites considered refusal to hand over defectors according to the obligation set in a treaty, as sufficient reason to declare war.⁴ An example of this is the Hittite King Muršili’s self-justification for his campaign against Arzawa since her king had refused to return the Hittite captives and exiles who had found refuge in his country. As he explained: “Because I asked you to return my subjects who came to you and you did not give them . . . Now, come, we will fight. Let the storm-god, my lord, decide our lawsuit.”⁵

Under what circumstances were captives freed? Primarily when the captor could profit from it politically. The freeing could serve as an incentive to make a treaty, as did King Muršili II of Hatti and King Manapa-Tarhunta of the land of the Sehal River: “Gather up the civilian captives and turn them [over] to me. If you carry out all these matters, [then] I will take [you] as a vassal.”⁶ Such a passage could also appear in the treaty form as in the treaty between Ir-Addu King of Tunip and Niqmepa King of Mukiš: “If there are captives from my country whom they sell in your country you must seize them along with the one who sold them, and give them to me.”⁷ Sections of this contract are formulated in the second person command form, despite the fact that the contract is egalitarian. The text does not specify who is dictating the terms and who is accepting them. In principle, it could suit either of the parties.

Another motive for freeing captives might have been to win over a captured people. For this reason the clever diplomat Šamši-Addu directed his son King Yasmaḥ-Addu of Mari to clothe his captives from Zalmaqum and free them so that Assyria could rule over Zalmaqum peacefully. So he said to his son: "You have already taken the captives as slaves. From now on release every one whom your hand reached, so that when I start to go to that land, all that land will change sides to me like one person!"⁸ Samsu-iluna, son of Hammurabi, King of Babylon (1749–1712 BCE), acted likewise. He captured Ida-maraš, but two months later freed its captives as well as many other prisoners he had taken.⁹

The ruler wished to win over his own citizens, especially when he began to rule. This is what happened in Sam'al where the local king Bar-šur was murdered, and his son Panamuwa escaped to Assyria where he received the protection of Assyria's King Tiglath-Pileser III. The Assyrian king killed the rebel and placed Panamuwa on his father's throne. Upon becoming the ruler, Panamawa carried out reforms that were generally accepted, among which were the opening of the prisons in Sam'al and freeing of the captives incarcerated there.¹⁰

Nimurta-Kudurri-Ušur, a clerk during the Neo-Assyrian period, expressed a different political attitude in his account of his care for Aramean captives: "I removed the hands and lower lips of 80 of their troops; and I let them go free to (spread the news of my) glory."¹¹

To summarize, in the Ancient Near East prisoners were released, for the most part, when the releasing ruler had something to gain from their release, either in

his relationship with the ruler of the country from which the prisoners were taken or in the upgrading of his status in the eyes of his own countrymen and their neighbors.

גשית
וים

וְגַם אֶת-הָאָמֹרִי הַיֵּשֵׁב בְּחֻצְיֹן תָּמַר: וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדִם וּמֶלֶךְ
עַמְרֹה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ עַבְיִים וּמֶלֶךְ פְּלֵעַ הוּא צֶעֶר וַיַּעֲרְכוּ
אֹתָם מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשָּׂדִים: אֵת כְּדָרְלֵעָמֹר מֶלֶךְ עֵילָם
וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאִמְרָפֶל מֶלֶךְ שֹׁנַעַר וְאִרְיוֹן מֶלֶךְ אֶלְסָר
אַרְבַּעַת מַלְכִים אֶת-הַחֲמִשָּׁה: וְעִמֵּק הַשָּׂדִים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת
חֲמֹר וַיִּנְסוּ מֶלֶךְ-סֹדִם וְעַמְרֹה וַיִּפְלוּ-שָׁמָּה וְהַנְּשָׂאִים הָרַה
נָסוּ: וַיִּקְחוּ אֶת-כָּל-דָּכָשׁ סֹדִם וְעַמְרֹה וְאֶת-כָּל-אֲכָלָם וַיִּלְכוּ:
וַיִּקְחוּ אֶת-לֹזֹט וְאֶת-דָּכָשׁ בֶּן-אָחִי אַבְרָם וַיִּלְכוּ וְהוּא יֹשֵׁב
בְּסֹדִם: וַיָּבֵא הַפְּלִיט וַיְגַד לְאַבְרָם הָעֵבֶרִי וְהוּא שָׁכַן בְּאֵלְנֵי
מִמְרָא הָאָמֹרִי אָחִי אֲשֶׁל וְאָחִי עֵנֶר וְהֵם בְּעַלֵי בְרִית-אַבְרָם:
וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיִּרַק אֶת-חַנְיֹכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ
שְׂמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּדְרֹף עַד-דָּן: וַיַּחֲלַק עֲלֵיהֶם וַלִּילָה
הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּבְּסוּ וַיִּרְדְּפִם עַד-חֹבֹבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשֶׁק:
וַיָּשֵׁב אֵת כָּל-הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת-לֹזֹט אָחִיו וְדָכָשׁ הַיֵּשֵׁב וְגַם
אֶת הַנְּשִׁים וְאֶת-הָעַם: וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדִם לְקַדְּאוֹ אָחִיו שׁוּבוּ
מִהַכּוֹת אֶת-כְּדָרְלֵעָמֹר וְאֶת-הַמַּלְכִים אֲשֶׁר אָתוּ אֶל-עִמֵּק
שׁוּה הוּא עִמֵּק הַמֶּלֶךְ: וּמִלְכֵי-צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לָחֶם
וַיִּזַּן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֲלִיזֹן: וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל
עֲלִיזֹן קִנְיָה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיזֹן אֲשֶׁר-מִגַּן צְרִיךְ
בִּידֶךָ וַיִּתְּנֵנוּ מֵעֵשֶׂר מִכֹּל: וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ-סֹדִם אֶל-אַבְרָם
תְּנֵלִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח-לָךְ: וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-מֶלֶךְ סֹדִם
הַרְמֹתֵי יָדַי אֵל-יְהוָה אֵל עֲלִיזֹן קִנְיָה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אִם-מָחוּט
וְעַד שְׂרוּן-נֶעַל וְאִם-אֶקַח מִכָּל-אֲשֶׁר-לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי
הָעֲשֵׂרְתִי אֶת-אַבְרָם: בְּלַעֲדֵי דָק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעֻרִים וְחָלַק
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עֵנֶר אֲשֶׁל וּמִמְרָא הֵם יִקְחוּ
אֲחֵר וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֵיחָד דְּבַר-יְהוָה
אֶל-אַבְרָם בְּמַחֲזָה לֵאמֹר אֶל-תִּירָא אַבְרָם אֲנִכִי מִגַּן לָךְ

חבושי

יח

שְׂכַרְךָ הִרְבֵּה מְאֹד: וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי יְהוִה מֶה-תִּתֶּנְךָ-לִּי
וְאֲנִכִי הוֹלֵךְ עִרְרִי וּבֶן-מִשְׁק בֵּיתִי הוּא דַמְשֶׁק אֲלֵיֶעָזֶר:
וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זֶרַע וְהִנֵּה בֶן-בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי:
וְהִנֵּה דְבַר-יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי-אִם אֲשֶׁר
יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא יִירָשְׁךָ: וַיּוֹצֵא אֹתוֹ חֲחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֵּט-
נָא הַשְּׂמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם-תֹּכֵל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר
לוֹ כֹּה יִהְיֶה זֶרְעֶךָ: וְהֵאֱמַן בֵּיהוָה וַיַּחְשְׁבָה לוֹ צְדָקָה:
וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִים לְתַת
לָךְ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוִה בְּמִה
אֲדַע כִּי אִירְשֶׁנָּה: וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַח לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת
וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאִיל מְשֻׁלֶּשׁ וְתֹר וְגֹזָל: וַיִּקַּח-לוֹ אֶת-כָּל-
אֵלֶּה וַיְבַתֵּר אֹתָם בְּתוֹךְ וַיִּתֵּן אִישׁ-בְּתָרוֹ לְקַרְיָת רַעְהוּ
וְאֶת-הַצֶּפֶר לֹא בָתֵּר: וַיִּרֶד הָעֵיט עַל-הַפְּגָרִים וַיִּשָּׁב אֹתָם
אַבְרָם: וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתִרְדְּמָה נִפְלָה עַל-אַבְרָם וְהִנֵּה
אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נִפְלֶת עָלָיו: וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תִּדְעַ
כִּי-גֵר וַיְהִי זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת-הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִכִי וְאֲחֵרֵי-
כֵּן יֵצְאוּ בְּרֶכֶשׁ גָּדוֹל: וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל-אַבְתָּיִךְ בְּשָׁלוֹם
תִּקְבֹּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה: וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הִנֵּה כִּי לֹא-שָׁלֵם
עֹן הָאָמֹרִי עַד-הִנֵּה: וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וְעֹלְטָה הִיָּה וְהִנֵּה
תְּנוּר עֶשֶׂן וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגּוֹרִים הָאֵלֶּה: בַּיּוֹם
הַהוּא בָרַת יְהוָה אֶת-אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לִזְרַעְךָ נִתְּתִי אֶת-
הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד-הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר-פְּרָת: אֶת-
הַקִּינִי וְאֶת-הַקִּנְזִי וְאֶת הַקְּדֻמְנִי וְאֶת-חַחְתִּי וְאֶת-הַפְּרִזִּי וְאֶת-
הַרְפָּאִים: וְאֶת-הָאָמֹרִי וְאֶת-הַכְּנַעֲנִי וְאֶת-הַגְּרִגְשִׁי וְאֶת-
הַיְבוּסִי: וְשָׂרֵי אִשְׁתְּ אַבְרָם לֹא יִלְדוּ לוֹ וְלֵהָ יֵג
שְׂפָחָה מִצְרַיִת וּשְׂמָהּ הָגָר: וְתֹאמַר שָׂרֵי אֶל-אַבְרָם הִנֵּה-נָא

שש

יט

ישראל אשר היה אתי זה ימים אוֹ-זֶה שָׁנִים וְלֹא-מִצְאָתִי
 בּוֹ מְאוֹמָה מִיּוֹם נִפְלוּ עַד-הַיּוֹם הַזֶּה: וַיִּקְצְפוּ
 עָלָיו שְׂרֵי פְלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ לוֹ שְׂרֵי פְלִשְׁתִּים הִשָּׁב אֶת-
 הָאִישׁ וַיֵּשֶׁב אֶל-מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר הִפְקִדְתּוֹ שָׁם וְלֹא-יָרַד עִמָּנוּ
 בַּמִּלְחָמָה וְלֹא-יְהִי־לָנוּ לְשֹׁטֵן בַּמִּלְחָמָה וּבַמָּה יִתְרַצֶּה זֶה
 אֶל-אֲדָנָיו הַלּוֹא בְּרֵאשֵׁי הָאֲנָשִׁים הָהֵם: הַלּוֹא-זֶה דָּוִד
 אֲשֶׁר יַעֲנוּ-לוֹ בַּמַּחְלוֹת לֵאמֹר הִכָּה שְׂאוּל בְּאֶלְפוֹ וְדוּד
 בְּרַבְבָּתוֹ: וַיִּקְרָא אֹכִישׁ אֶל-דָּוִד וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי
 חַי-יְהוָה כִּי-יִשָּׂר אַתָּה וְטוֹב בְּעֵינַי צִאתְךָ וּבִיאָךְ אֵתִי בַּמַּחֲנֶה
 כִּי לֹא-מִצְאָתִי בְּךָ רָעָה מִיּוֹם בָּאָךְ אֵלַי עַד-הַיּוֹם הַזֶּה וּבְעֵינַי
 הַסְּרָנִים לֹא-טוֹב אַתָּה: וְעַתָּה שׁוּב וּלְךָ בְּשָׁלוֹם וְלֹא-תַעֲשֶׂה
 רָע בְּעֵינַי סְרַנֵּי פְלִשְׁתִּים: וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-אֹכִישׁ
 כִּי מָה עָשִׂיתִי וּמַה-מִּצְאָתָּ בְּעַבְדְּךָ מִיּוֹם אֲשֶׁר הֵייתִי לַפְּנֵיךָ
 עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא אָבוֹא וְנִלְחַמְתִּי בְּאִיבֵי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ:
 וַיַּעַן אֹכִישׁ וַיֹּאמֶר אֶל-דָּוִד יָדַעְתִּי כִּי טוֹב אַתָּה בְּעֵינַי
 כְּמִלְאָךְ אֱלֹהִים אֲךְ שְׂרֵי פְלִשְׁתִּים אָמְרוּ לֹא-יַעֲלֶה עִמָּנוּ
 בַּמִּלְחָמָה: וְעַתָּה הִשָּׁב בְּפִקְרֹךְ וְעַבְדֵי אֲדֹנֶיךָ אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵתְךָ
 וְהִשְׁכַּמְתֶּם בְּפִקְרֹךְ וְאוֹר לֶכֶם וּלְכוּ: וַיִּשָּׁב דָּוִד הוּא וְאֲנָשָׁיו
 לָלֶכֶת בְּפִקְרֹךְ לָשׁוּב אֶל-אֲרִיץ פְּלִשְׁתִּים וּפְלִשְׁתִּים עָלוּ
 יוֹרְעָאֵל: וַיְהִי כִּבְּאֵ דָּוִד וְאֲנָשָׁיו צִקְלָג בַּיּוֹם א
 הַשְּׁלִישִׁי וְעַמְלָקֵי פֶשֶׁטוֹ אֶל-נֶגֶב וְאֶל-צִקְלָג וַיָּכּוּ אֶת-צִקְלָג
 וַיִּשְׂרְפוּ אֶתָּה בְּאֵשׁ: וַיִּשְׁבּוּ אֶת-הַנְּשִׁים אֲשֶׁר-בָּהּ מִקְטָן וְעַד-
 גְּדוֹל לֹא הָמִיתוּ אִישׁ וַיִּנְהָגוּ וַיִּלְכוּ לְדָרְכָם: וַיָּבֹא דָּוִד וְאֲנָשָׁיו
 אֶל-הָעִיר וְהִנֵּה שְׂרוּפָה בְּאֵשׁ וְנָשִׂים וּבָנִים וּבְנֹתֵיהֶם נִשְׁבּוּ:
 וַיִּשָּׂא דָּוִד וְהָעָם אֲשֶׁר-אִתּוֹ אֶת-קוֹלָם וַיִּכּוּ עַד אֲשֶׁר אֵיךְ
 בָּהֶם פַּח לִבְפוֹת: וְשָׂתִי נִשִּׂי-דָּוִד נִשְׁבּוּ אַחִינֹעַם הַיּוֹרְעָלִית
 וְאַבִּיגַיִל אִשְׁתׁ נָבָל הַכַּרְמֶלִי: וְהַצֵּר לְדָוִד מְאֹד כִּי-אָמְרוּ הָעָם

לְסַקְלוּ כִּי-מָרָה נֶפֶשׁ כָּל-הָעָם אִישׁ עַל-בְּנֵי וְעַל-בְּנֹתָיו
 וַיִּתְחַזַּק דָּוִד בַּיהוָה אֱלֹהָיו: וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-
 אָבִיתִר הַכֹּהֵן בֶּן-אֲחִימֶלֶךְ הַגִּישָׁה-נָּא לִי הָאֲפוּד וַיֵּגֶשׂ אָבִיתִר
 אֶת-הָאֲפוּד אֶל-דָּוִד: וַיִּשְׂאֵל דָּוִד בַּיהוָה לֵאמֹר אֲרַדְף אַחֲרֵי
 הַגְּדוּד־הַזֶּה הַאֲשָׁנָנִי וַיֹּאמֶר לוֹ רָדְף כִּי-הִשָּׁג תִּשָּׁג וְהִצֵּל
 תִּצִּיל: וַיִּלְךְ דָּוִד הוּא וְשֵׁשׁ-מֵאוֹת אִישׁ אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיָּבֹאוּ עַד-
 נַחַל הַבְּשׂוֹר וְהַנּוֹתָרִים עִמּוֹ: וַיִּרְדְּף דָּוִד הוּא וְאַרְבַּע-מֵאוֹת
 אִישׁ וַיַּעֲמְדוּ מֵאֲתֵימֵי אִישׁ אֲשֶׁר פָּגְרוּ מֵעַבְדֵי אֶת-נַחַל הַבְּשׂוֹר:
 וַיִּמְצְאוּ אִישׁ-מִצְרִי בְּשׂוּדָה וַיִּקְחוּ אֹתוֹ אֶל-דָּוִד וַיִּתְּנוּ-לוֹ לֶחֶם
 וַיֹּאכַל וַיִּשְׁקְהוּ מִיַּם: וַיִּתְּנוּ-לוֹ פֶלֶח דְּבִלָּה וּשְׁנֵי צִמְקִים וַיֹּאכַל
 וַתִּשָּׁב רֹחוֹ אֱלֹהֵי כִּי לֹא-אָכַל לֶחֶם וְלֹא-שָׁתָה מִיַּם שְׁלֹשָׁה
 יָמִים וְשִׁלְשָׁה לַיְלוֹת: וַיֹּאמֶר לוֹ דָּוִד לְמִי-אַתָּה
 וַאִי מִזֶּה אַתָּה וַיֹּאמֶר נַעַר מִצְרִי אֲנִי עַבְדֵי לְאִישׁ עַמְלָקִי
 וַיַּעֲזֹבֵנִי אֲדֹנָי כִּי חָלִיתִי הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה: אֲנַחְנוּ פֶשֶׁטָנוּ נֶגֶב
 הַכְּרָתִי וְעַל-אֲשֶׁר לִיהוּדָה וְעַל-נֶגֶב כָּלֵב וְאֶת-צִקְלָג שְׂרַפְנוּ
 בְּאֵשׁ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי דָּוִד הַתּוֹרְדָנִי אֶל-הַגְּדוּד הַזֶּה וַיֹּאמֶר
 הַשִּׁבְעָה לִּי בָּאֱלֹהִים אִם-תִּמְיַתֵּנִי וְאִם-תִּסְגְּלֵנִי בַּיַּד-אֲדֹנָי
 וְאוֹרְדֶךָ אֶל-הַגְּדוּד הַזֶּה: וַיִּרְדְּהוּ וְהִנֵּה נִשְׁטִים עַל-פְּנֵי כָל-
 הָאָרֶץ אֹכְלִים וְשׂוֹתִים וְחַגְגִּים כָּל הַשָּׁלָל הַגְּדוֹל אֲשֶׁר לָקְחוּ
 מֵאֲרִיץ פְּלִשְׁתִּים וּמֵאֲרִיץ יְהוּדָה: וַיִּכַּס דָּוִד מֵהַנִּשְׁפָּ וְעַד-הָעֶרֶב
 לְמַחֲרָתָם וְלֹא-נִמְלַט מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם-אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ-
 נַעַר אֲשֶׁר-דָּכְבוּ עַל-הַגְּמָלִים וַיִּנְסוּ: וַיַּעַל דָּוִד אֶת כָּל-אֲשֶׁר
 לָקְחוּ עַמְלָק וְאֶת-שְׂתֵי נָשָׁיו הַיְצִיל דָּוִד: וְלֹא נִעְדַר-לָהֶם מִן-
 הַקְּטָן וְעַד-הַגְּדוֹל וְעַד-בָּנִים וּבָנוֹת וּמִשְׁלָל וְעַד כָּל-אֲשֶׁר
 לָקְחוּ לָהֶם הַכָּל הִשִּׁיב דָּוִד: וַיִּקַּח דָּוִד אֶת-כָּל-הַצֹּאֵן וְהַבְּקָר
 נִהְגוּ לִפְנֵי הַמַּקְנֶה הַהוּא וַיֹּאמְרוּ זֶה שָׁלַל דָּוִד: וַיָּבֹא דָּוִד אֶל-
 מֵאֲתֵימֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-פָּגְרוּ מִלִּכְתֹּת וְאֲחֵרֵי דָּוִד וַיִּשְׁיִבֵם בְּנַחַל

3. Conclusions

In our initial survey of Ancient Near Eastern sources, we did not uncover any evidence from those sources of a war being fought for the specific purpose of freeing captives. Apparently, the individual was not considered important enough to warrant a country going to war in order to free him.³³ Even the demand to free a captive is quite rare in Ancient Near Eastern sources; captives were freed primarily when this suited the interests of the captor.

Conversely, in the Bible we do find evidence of fighting to free captives. These were not wars conducted by the state, but rather actions taken by militias set up by the captives' families for this purpose. Such was Abram's campaign against the four kings to rescue Lot; such was the war waged by David and his men to free their families from the Amalekites. The purpose of the action in both cases was to free the captives, but the fighters also took back the possessions that had been taken, and the campaigns earned Abram and David the praise awarded victors and leaders. Abram is no longer considered an immigrant dependent upon the kindness of the local inhabitants; rather he is a hero who acted to guard their security and possessions. David, too, recovered his status in the eyes of his followers, and was thus able to continue on the road to becoming a king. Following these actions, there were discussions regarding the booty. The action taken by Dinah's brothers against Shechem was also carried out by her brothers, in other words by relatives of the captive. Here, too, the possessions of Shechem were taken, even

by relatives of the captive. Here, too, the possessions of Shechem were taken, even though the capture of Dinah did not include taking possessions. The brothers did not earn praise; on the contrary, their father rebuked them (Genesis 34:30).

→ How can we explain the biblical documentation of campaigns to free captives, when such documentation does not exist regarding the ancient Near East? Perhaps one may explain this against the background of the nomadic origins of the ancient Israelite community, where obligations derived from closer blood links. The biblical reports therefore relate to the earliest days of the people, and even then it is not the state that initiated the fight to free the captives but the captives' relatives. Besides actions to free captives, the Bible contains statements against taking brethren-Israelites as captives, such as, "Thus said the Lord of Hosts: The people of Israel are oppressed, and so too the people of Judah; all their captors held them, they refused to let them go" (Jeremiah 50:33). Therefore one expects a third party not to stand aside when he sees Israelites being taken into captivity. Accordingly, the prophet Obadiah rebukes Edom, Jacob's brother, "In the day that thou stood on the other side; in the day that the strangers carried away captive his forces,³⁴ and foreigners entered into his gates and cast lots upon Jerusalem even thou wast as one of them" (Obadiah 11).

Besides the campaigns to free captives, we have also surveyed two cases of freeing captives at the demand of a prophet. In both cases, the prophet asserted that victory over the enemy was accomplished with the help of God, and therefore it was not reasonable to keep the captives or to harm them. The listeners then acted even more generously than had been demanded of them.

Jewish tradition has developed a special sensitivity to the issue of freeing captives. While there is no specific biblical injunction that commands such sensitivity, throughout the ages of exile, persecution and pogroms, Jews have looked back at these and other biblical passages for guidance and have assigned extreme importance to the freeing of captives by almost any means. This sensitivity has carried over to the modern State of Israel, which has acted to free captives both by force (such as in the famous raid on Entebbe in 1976) and by negotiation (as in the various deals struck with Lebanese and Palestinian terror organizations), sometimes even to the extent of weakening Israel's military or political position.

Notes

1. See J. Hager-Lau, *The Redemption and the Magnificence: Guarantor's Expressions in Redemption of Captives from Ancient Times until our Days*, Jerusalem: The Religious Institute in Or-Ezion, 2009 (Hebrew); N. Efrati, "Captives, Ransoming of," in F. Skolnic (Ed.), *Encyclopedia Judaica*, 2nd ed. vol. 4, New York: Keter Publishing House, 2007, pp. 456–7.
 2. H.A. Hoffner, Jr., "Deeds of Šuppiluliuma," fragments 11, 13, in W.W. Hallo (Ed.), *The Context of Scripture: Canonical Compositions from the Biblical World II*, Leiden: Brill, 2000, p. 186; R.H. Beal, "The Ten Year Annals of Great King Mursili II of Hatti," year 1, *ibid.* p. 84; A. Altman, "Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law (4): The Near East in the Late Bronze Age (1600–1200 BCE)," *Journal of the History of*
-

צופים ונמוזנים למחזק הסגרים וקיימחא דקניא עומס. קענען
 על מסרים מדוענבריק דל סיס חסוק צוגדול אינגאס כום סרים
 וסאך סנע פון סקסלע סך גחל וסקסלום סז חלים למחזק ולא
 סרים כי אער אן שרין סגרים יזא עכדי דוויס. וחום ארי
 עאסר סיס חים מופלג ולא סיס כמותו צוזו צפויס ותסקידות
 וסרי למחזק צכל עמון סנשלים ואס מוז עסחמיו לא רלס לסמדיק
 עלמו כח' מופלג מיע סיס לו לחס על ציפול סודס כאשך כחב
 בעלמו ססוא סיס יזאנ צסעך וללפוס צלי סודס ווארס וסי עקס
 סלא סז אלע ספרי סטסקיס וסמוקי ואך לא סיס סס לען ציפול
 ססודס מואר סרניס לריס לו. ונדלי דעסו סיס סאס יפוז אורו
 ליכ יע למיחן סלא יעסו ק כל סגרים למיס סמופלג סנוד צענר
 חז סמוחן עד סלא יספיק עמון סגולם למחזקס וססחכח ססודס
 מיסרלל וע'ס אור ססקיד עועב ססחבד עעס סכו' סיסרלח מיסרלל
 עעס ססחבד סכונס ססודס עיקר וס סאום סלאו ססקס אורו סדנר
 וסענד לחסוק סכו' סגולם וסו סרים אן ענריסן אס סגרים עפרי

סיקן

סימן טז: האם יש להיענות לסחטנות בפדיון שבויים ובני ערובה?

חוות בנימין

הרא"ש גם הנימוק שאשתו כגופו, זה נצרך לענין אם נשבית פעם שניה, שאז אין עליו חיוב מכח תנאי כתובה, שמכל מקום אם רוצה בכך, אין מונעים בעדו שהרי זה כפודה את עצמו "דאשתו כגופו".

ודעת רשב"ג שחולק על ת"ק, שלכאורה טעונה הסבר, כי מהו זה שטוען "אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהם", שזה אמור רק באחר שפודה, ולא במי שפודה את עצמו כפי שזה מוגדר לדעת ת"ק, שהאשה כאילו פודה את עצמה. אולם הסביר דבריו בס' "הפלאה" שם שהכוונה, שחכמים בתקנתם בתנאי הכתובה חיוב פדיון, לא רצו לחייב הבעל (תמורת פירות נכסי מלוג) אלא בגובה שווי דמיה כמו כל השבויים, שכשם שהגבילו חכמים גובה הפדיון בכל השבויים, אם מצד דוחק הציבור, ואם מצד החשש לעתיד "דלא ליגררו ולייתי", כן מאותו נימוק עצמו לא רצו להטיל על הבעל חיוב יותר גדול. באופן שגם אם נראה זאת כאילו היא פודה את עצמה מכל מקום, הרי אין עומד לרשותה לפדיונה רק סכום זה של כדי דמיה.

ז. ועולה מהדברים האמורים, שאם — למשל — יבטיח אדם את עצמו בחברת כיטוח תמורת תשלום שמשלם לה, שבמקרה של שבי יפרוהו בדמים מרובים; מאחר שבכגון דא החיוב של החברה הוא כלפי האדם שהבטיח את עצמו בה, והם אינם אלא עושים שליחותו, רשאים הם ואף חייבים, לפדותו בכל ממון שהוא, כפי שחייבו את עצמם כלפיו תמורת התשלום ששילם להם עבור התחייבותם. ואין תקנת חכמים שאין פודים את השבויים אלא בכדי דמיהם מונעת זאת, שהרי באדם הפודה את עצמו אין שום הגבלות. ואין זה תלוי גם במחלוקת רשב"ג ות"ק, שכל עיקר לא נחלק רשב"ג אלא במהות התקנה של תנאי הכתובה בחיוב שהטילו על הבעל לפדותה. אבל גם הוא מודה, אילו היתה התקנה של פדיון לחייבו בממון מרובה, שלא היתה תקנת חכמים לענין פדיון שבויים שאין פודים אותם יותר על כדי דמיהם מתנגשת עם תקנה זו. כי זה כפודה את עצמה, ובכגון דא לא תקנה. ועל פי זה נראה, שמנקודת מבט זו, יש לראות את חובת המדינה בפדיון שבויי המלחמה. שכיון שאלה יצאו למלחמה בשליחות המדינה ומטעמה, להגנת העם היושב בציון, הרי קיימת ועומדת התחייבות

להעלות בדמיהם. וקו"ל כרשב"ג שאין כופין לבעל לפדות יותר מדמיה... ומיהו אם רצה פודה אפילו בכל ממון שיש לו, דכל אשר לו יתן בעד נפשו ואשתו כגופו וכו'.

מבואר בדבריו שגם אם ננקוט שטעם ההלכה הוא "משום שלא ירגילו שבאים להעלות בדמיהם", שהרי הביא שני הנימוקים ולא הכריע ביניהם, מכל מקום, לגבי הבעל, אם רצה פודה, גם לדעת רשב"ג, וזה משום דאשתו כגופו.

ונראה שדחקתו קושית הפנ"י הנ"ל, והוכחתו מקושית הגמרא. וזה שלגמרא עצמה היה פשוט הדבר, שגם לרשב"ג אם רצה פודה ואין המחלוקת אלא אם חייב בזה, הוא מהטעם המבואר "דאשתו כגופו" דאשר על כן לא יתכן כלל שתהא דעה האוסרת עליו לפדותה בכל ממון שבעולם. ומדוקדקים לפ"ז דברי הרמב"ם שלמרות שפטק כרשב"ג נקט לשון "אין מחייבים" שאם רצה ודאי הרשות בידו. וסרה תמיהת הלח"מ ומפרשי השו"ע שהובאו לעיל, כי אמנם כן הדבר שיתר על דמיה "אין מחייבים", אולם אם רצה ודאי רשאי לפדותה בכל ממון "דכל אשר לו יתן בעד נפשו, ואשתו כגופו".

ו. ומעתה יתיישב יפה גם מה שהתקשינו בדברי הרא"ש שהוצרך להוסיף בדברי ת"ק דרשב"ג שסובר שחייב לפדותה אף בעשרה מכדי דמיה שזה משום שהיא כפודה את עצמה, ולא סגי בטעם "אשתו כגופו". שהרי לפי הנ"ל, גם רשב"ג מודה בזה שאשתו כגופו, ואעפ"כ סבר שמטעם זה עדיין אין לכופו לפדותה.

והדבר מסתבר מאד, כי אין נבא עליו בכפיה בטענה שאשתו כגופו, בעוד שהוא עצמו בסרכו לפדותה, הרי בזה גופא מגלה שאינה כגופו, שהרי "כל אשר לו יתן בעד נפשו". על כן לא נוכל להשתמש בנימוק זה ש"אשתו כגופו" רק כשהוא עצמו רוצה בכך, אלא שהיה מקום לעכב בערו, כדרך שמעכבים בפדיון שבויים דעלמא, שלזה מספיק נימוק זה שלא נוכל לעכב בעדו. לכן הוסיף הרא"ש ונתן בו טעם אחר, שלדעת ת"ק מכוח חיוב תנאי כתובה שנתחייב לה, הרי זה כאילו היא פודה את עצמה, שמשום כך גם אם אין הבעל רוצה, חייב הוא לפדותה, שזה כאילו הפקידה בידו ממון לצורך פדייתה. ומה שהביא

שער ב: התורה והמדינה

מספר מחבלים העצורים, מהם – גם המסוכנים ביותר. והשאלה היא האם יש להיענות לדרישתם, בכדי להציל את בני הערובה ממות בטוח, אולם תוך הסתכנות שבשחרורם של המחבלים המבוקשים תגבר פעולת הטירור, ההרג והחבלה, באופן שיתכן שבמחיר הצלתם של אלו הנתונים כיום בסכנה, נסכן ונביא לירי רצח בממדים עוד יותר גדולים.

כאן אין לפנינו אותו שיקול שהנחה אותנו בפדיון חיילים שבויים, שכן בזה אין קיימת אותה התחייבות שקיימת מצד המדינה כלפי חייליה; וכן כאן, הסכנה שבשחרור המחבלים המבוקשים יוגבר הטירור וירכו קרבנותיו, סכנה זו היא מוחשית דיה, באופן שהצלת הללו כרוכה ברצח אחרים.

אולם, מאידך, הסכנה שהללו שנמצאים עכשיו בידם של המחבלים היא יותר קרובה ובעוד שבכל שבויים אנו ג"כ רואים סכנה וכנ"ל "דכולהו איתנהו בה", מ"מ הסיכוי להשאר בחיים הוא הרבה יותר גדול מזה של בני ערובה הנמצאים בידי מרצחים וקובעים שעה קרובה שבה יוצאו להורג, אם לא יענו לדרישותיהם.

חילוק זה בדרגת הסכנה מצינו בתוס' גיטין שם (דף נח א, ד"ה כל מה) שתירצו בתירוץ אחד מה שמצינו שר' יהושע בן חנניה פדה התינוק, שאמר עליו שמובטח בו שיהיה גדול בישראל, בדמים מרובים. וכתבו התוס' שזה משום שבמקום "סכנת נפשות פודים שבויים יותר מכדי דמיהם". וכן העלה בס' יש"ש (גיטין פ"ד סי' עב) וז"ל:

ונראה בעיני, כשם שסכנת נפש ביטל הא דאין פודין כששנה ושילש, ה"ה נמי ביטל הא דאין פודין השבויים יותר מכדי דמיהם, וכן מצינו המנהג.

(קצת תמוה, שאמר זאת מדעת עצמו, בעוד שהם הם דברי התוס' הנ"ל, ואף הראיה שמביא ממי ששנה ושילש היא שם בתוס').

וכן כתב שם היש"ש לפני כן (סי' סא):

והאידנא אנשי גומלי חסדים בארץ תוגרמא והסמוכים להם פודים השבויים יותר ויותר מכדי דמיהם. כי גם שמעתי שהי' בדעת אותו צורר (הכוונה לקיסר שתפס את מהר"ם מרוטנבורג) לתפוס גם את הרא"ש תלמידו,

בלתי כתובה, אבל מובנת מאליה, שכל טרדקי שישי בידי המדינה לעשות (בגבולות סבירים שאינם פוגעים בבטחונה הכללי) כדי לפדותם במקרה שיפלו בשבי. וכשם שקיימת התחייבות מעין זו לדאוג לרפואתם והבראתם במקרה של פגיעה ונכות, וכן לדאוג למשפחותיהם במקרה של הפגעים ח"ו במלחמה, כן לא נופל מזה החיוב לנקוט כל פעולה שהיא לשם הרצאתם מן השבי "דכולהו איתנהו בה".

וכיון שמה שהמדינה יכולה לעשות בזה הוא מכוח החיוב שקבלה על עצמה, תמורת השירות שלהם, הרי אין זה אלא כאילו הם פודים את עצמם, שבוה כמבואר לעיל לא קיימת שום הגבלה, ולא שייך בזה התקנה שאין פודים את השבויים יותר על דמיהם.

ח. אלא שלכאורה יש מקום לעורר ספק מצד אחר.

שאם נאמר שיש תורת "כיבוש רבים" על המקומות שנכבשו ע"י צה"ל, ואף אם נכריע (כפי שנראה האמת) שאין ע"ז תורת כיבוש רבים, אך אם המדובר על אלה המקומות שהחזיקו בהם עולי בבל, שבזה ההלכה שקדושה שניה קידשה לעתיד לבוא והיא קיימת ועומדת, ומשנכבשו ע"י צה"ל חזר המקום והפך לקנין ישראל. א"כ יש במסירתם לנכרים משום "לא תחנם" – לא תחן להם חניה בקרקע. ועד כאן לא מצינו פדיון שבויים אלא בממון אם מעט ואם הרבה, אבל לעבור באיסור, בכגון דא מגין לנו?

אכן נראה שגם לגבי זה אין איסור, כל עוד אין בזה משום פגיעה בבטחון המדינה, וזה משני טעמים: א. שנראה שהמקומות שנכבשו, אבל נספחו למדינה, ואנו מחזיקים בהם בתור ארץ כיבוש אינם בגדר קנויים לנו. כי אם אמנם כיבוש מלחמה מהווה קנין, אך כמה דברים אמורים? אם רוצים לקנות, אבל לא בכה"ג שאין רוצים לקנות כי לא מצינו בשום מקום קנין בעל כרחו; ב. שמאחר שנראה מההלכות שהובאו לעיל שפדיון שבויים מוגדר כסכנת נפשות, והגדרה זו חלה גם על השבויים שבזמננו, כפי שהוכיחו העובדות די והותר, ממילא חל בזה הדין שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, ואין לראות גם בל"ת של "לא תחנם" ענין היוצא מכלל זה.

ט. שאלה דומה, אולם שונה בפרטיה, היא שעמדה בפני זרועות הבטחון מספר פעמים. והיא, במחבלים שתפסו בני ערובה ומאיימים לרצחם, אם לא ישוחרר